

Солдатенко О. В.,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ПОДАТКОВЕ ПРАВО ЯК НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ: ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО СТАНУ

FINANCIAL LAW AND TAX LAW AS EDUCATIONAL SUBJECTS: CURRENT STATE PROBLEMS

У статті наведено результати дослідження переліку навчальних дисциплін, пов'язаних із фінансовим і податковим правом, які вивчаються у провідних вищих навчальних закладах України. Виокремлено проблеми співвідношення таких дисциплін, їх логічності. Автором запропоновано окремі напрями подолання наявних проблем у вищій школі.

Ключові слова: *фінансове право, податкове право, інститут фінансового права, навчальні дисципліни, навчальні плани, робочі навчальні програми.*

В статье приведены результаты исследования перечня учебных дисциплин, связанных с финансовым и налоговым правом, которые изучаются в ведущих высших учебных заведениях Украины. Выделены проблемы соотношения таких дисциплин, их логичности. Автором предложены отдельные направления преодоления имеющихся проблем в высшей школе.

Ключевые слова: *финансовое право, налоговое право, институт финансового права, учебные дисциплины, учебные планы, рабочие учебные программы.*

The article presents the results of the study of the list of educational disciplines related to financial and tax law, which are studied in the leading higher educational institutions of Ukraine. The problems of correlation of such disciplines, their logic are outlined. The author proposes separate directions to overcome existing problems in high school.

Key words: *financial law, tax law, institute of financial law, educational disciplines, curricula, working curricula.*

Нині у вітчизняній юридичній науці наявні проблеми класифікації юридичних наук. Однією з таких проблем є визначення місця, ролі та співвідношення фінансового права і податкового права, розв'язання якої має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Традиційно вважається (автор статті дотримується саме такої думки), що одним із завдань фінансового права є правове регулювання оподаткування. Так, авторитетний вчений у сфері податкового права М.П. Кучерявенко стверджує, що податкове право є інститутом фінансового права [1, с. 3], складним інститутом фінансового права [2] або складовою частиною фінансового права [3, с. 3, 5]. Проте у науковій літературі, а також у дисертаційних дослідженнях зустрічаються тези, що податкове право – це окрема галузь права, зокрема про це йдеться у працях [4–5].

Серед останніх публікацій виділю працю О.І. Байка [6], в якій зроблено спробу визначення податкового права як фінансово-правового інституту, науки та навчальної дисципліни, однак у ній саме питання навчальної дисципліни залишилося нерозкритим.

Таким чином, дискусії щодо місця та ролі податкового права у системі права ведуться тривалий час. Як зазначено у підручнику А.А. Тадєєва та В.А. Паригіної [7, с. 16–17], ще у 1995 р. Ю.А. Тихомиров вказував: «У перспективі на базі масиву законодавства і підзаконних актів складеться податкове право як самостійна галузь». З такою позицією погоджувалися В.В. Лазарев і В.І. Гойман: «З досвіду зарубіжних країн можна припустити, що станеться

відбрунькування податкового характеру зі складу фінансового (в США, наприклад, це найбільша галузь права)». А.В. Міцкевич зазначав, що ухвалення Податкового кодексу може привести до виділення податкового права з «бюджетно-фінансового» [7, с. 17].

Крім того, у науковій літературі можна зустріти окремі доктрини щодо місця податкового права у правових системах: «Швейцарську податкову доктрину, яка розглядає податкове право як відокремлену частину адміністративного права; неаполітанську податкову доктрину – розглядає податкове право як відокремлену частину фінансового права; італійську податкову доктрину, що базується на автономності податкового права» [8, с. 228].

А.Т. Ковальчук зазначає про фактичне ігнорування фінансового права як юридичної галузі на офіційному (державному) рівні. У його праці [9] йдеться, що можна констатувати лише офіційне визнання «бюджетного» та «податкового» права; у практичній юриспруденції вони не пов'язуються і не кореспондуються з фінансовим правом як таким, а вважаються самостійними галузями права.

Окреслені підходи спонукають до необхідності в проведенні аналізу тих навчальних дисциплін, які пропонуються студентам для вивчення у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) України і які є підставою формування відповідних позицій щодо співвідношення фінансового і податкового права у перспективі, та в розробленні окремих пропозицій щодо подолання проблем, наявних нині у вищій школі.

Як вже зазначалося, вітчизняні вчені здебільшого вважають податкове право інститутом чи підгалуззю фінансового права, проте, якщо проаналізувати фінансово-правові навчальні дисципліни (науки), які вивчаються у провідних ВНЗ України, то щодо такого твердження виникають серйозні сумніви, оскільки в усіх них віддається перевага дисциплінам із податкового права.

У класичному розумінні фінансове право об'єднує бюджетне право, податкове та банківське право (хоча, на думку М.П. Кучерявенка, «банківське право не публічне право, а приватне право, а той осередок, який стосується публічного регулювання, це, скоріш за все, адміністративне право» [10]), що дає змогу включати до навчальних посібників із фінансового права всі названі складові частини.

За даними офіційних інтернет-сторінок ВНЗ України, на думку автора, найбільш логічними є навчальні плани:

– Київського національного університету ім. Тараса Шевченка – Фінансове право, Бюджетне право, Податкове право, Правове регулювання фінансового контролю, Податкове право ЄС, країн континентальної та англосаксонської правових систем, Проблеми теорії та філософії податкового права [11];

– Національного університету «Одеська юридична академія» – Фінансове право, Податкове право, Правове регулювання фінансового контролю [12];

– Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого – Фінансове право, Податкове право [13];

– Університету державної фіскальної служби України (Фінансове право, Податкове право, Банківське право, Податкове право зарубіжних країн) [14].

У Національному університеті «Києво-Могилянська академія» вивчаються фінансове право, податкове право, страхове право. Для вивчення за вибором студента пропонуються такі навчальні дисципліни: Міжнародне фінансове право, Податкові процедури та податкове адміністрування; Оподаткування окремих транзакцій; Правове регулювання оподаткування самозайнятих осіб (нотаріуси, адвокати): практичний аспект; Правове регулювання адміністрування податків, зборів, платежів, Європейське податкове право [15].

У Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича навчальним планом передбачено: Фінансове право, Бюджетне право, Податкове право, Банківське право, Податкове право ЄС, а крім того, Судове фінансове право, Філософія фінансового права. З Податкового права пропонується десять навчальних дисциплін: Оподаткування фізичних осіб (правовий практикум); Практичне податкове право; Адміністрування податків; Податково-правові спори; Актуальні проблеми податкового права; Право людини на податки; Презумпції та фікції в податковому праві; Правові засади податкової оптимізації; Податкові процедури; Принцип справедливості у податковому праві [16]. Такий підхід характеризує дроблення навчальних курсів, із метою збільшення податкового навантаження, що є сутте-

вим недоліком, оскільки навчальні плани складаються на користь викладачів відповідної кафедри, а не зважаючи на інтереси студентів.

У такому ВНЗ, як Львівський національний університет ім. Івана Франка, не вивчається Фінансове право, а вивчаються тільки Податкове право, Податкове право ЄС та Правове регулювання бюджетних видатків [17], що без курсу Фінансового права видається нелогічним. Цікаво, чи студенти цього університету знають, що податкове право – це складний інститут фінансового права?

Отже, викладання в різних ВНЗ України настільки різних навчальних дисциплін ускладнює процес отримання студентами уніфікованої високоякісної юридичної освіти та створює перешкоди мобільності студентів, оскільки у них виникають проблеми з переведенням з одного ВНЗ до іншого з огляду на різницю у навчальних планах. Причиною такого стану є відсутність галузевого стандарту вищої юридичної освіти.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що не в усіх ВНЗ при складанні навчальних планів керуються тим, що основним елементом педагогіки є дидактика, тобто загальна теорія освіти і навчання, що досліджує закономірності пізнавальної діяльності. Це, своєю чергою, призводить до порушення логіки викладання фінансово-правових дисциплін.

За наявності державного стандарту освіти – сукупності норм, що визначають вимоги до відповідного освітнього (кваліфікаційного) рівня [18, с. 25], навчання студентів має вестися за навчальним планом, складеним на підставі типового навчального плану, затвердженого Міністерством освіти і науки України. Саме ним визначається перелік та обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять, їх обсяг, графік навчального процесу тощо.

Розроблення таких типових навчальних планів науково-методичним центром вищої освіти разом із педагогічними колективами провідних ВНЗ є нагальною необхідністю в умовах сучасного стану. У перспективі саме відповідно до них відповідними кафедрами ВНЗ мають розроблятися робочі навчальні програми усіх юридичних дисциплін, у т. ч. фінансово-правових. При цьому важливо, щоб кожен навчальний заклад, самостійно формуючи навчальний план, дотримувався загальних вимог і орієнтувався на типовий перелік дисциплін, коригуючи його відповідно до галузевої спрямованості, регіональної специфіки та структурно-логічної схеми узгодження дисципліни, що викладається, з іншими дисциплінами.

На погляд автора статті, тільки нерозривність міжтематичних зв'язків усередині кожної навчальної дисципліни та забезпечення дотримання логіки при складанні навчальних планів можуть стати основою реалізації системного підходу щодо побудови змісту освіти та забезпечення високої якості освітньої діяльності у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податкове право України : навч. посіб. / за ред. М.П. Кучерявенка. Х.: Право, 2010. 256 с.
2. Податкове право. Навчальний посібник за редакцією М.П. Кучерявенка. URL: <http://uristinfo.net/nalogovoe-pravo/141-mp-kucherjavenko-podatkove-pravo.html>.
3. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Податкове право» (відповідно до вимог ECTS) / уклад.: М.П. Кучерявенко, І.М. Бондаренко, Д.О. Білінський та ін. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. 40 с.
4. Жадько В. Податкове право як самостійна галузь права: проблеми визнання. URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=13302&chapter=1>.
5. Податкове право як галузь науки і навчальна дисципліна. URL: http://stud.com.ua/71054/pravo/podatkove_pravo_galuz_nauki_navchalna_distsiplina.
6. Баїк О.І. Податкове право: фінансово-правовий інститут, наука та навчальна дисципліна. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4935/vnulpurn20168374.pdf>.
7. Тедеев А.А. Налоговое право России: учебник для академического бакалавриата / А.А. Тедеев, В.А. Парыгина. 6-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2018. 368 с. (Серия: Бакалавр. Академический курс).
8. Институты финансового права / под ред. д.ю.н., профессора Н.М. Казанцева. М. ИЗиСП. М.: ИД «Юриспруденция», 2009. 512 с.
9. Ковальчук А.Т. Місце і роль фінансово-правової науки в ринкових системах. Публічне право. 2012. № 4 (8).
10. Верховний суд повинен оновлюватись перш за все за рахунок суддів. URL: <http://taxlink.ua/ua/news/m-kucherjavenko-vs-povinen-onovljувatis-persh-za-vse-za-rahunok-suddiv.htm>.
11. Офіційний сайт Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: <https://law.knu.ua/ua/financial-law>.
12. Офіційний сайт Національного університету «Одеська юридична академія». URL: http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=227%3A2010-11-26-13-52-00&catid=225%3A2016-01-24-11-42-12&Itemid=874&lang=ru.
13. Офіційний сайт Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. URL: <http://nlu.edu.ua/ru/кафедри/фінансового-права/>.
14. Офіційний сайт Університету державної фіскальної служби України. URL: <http://www.nusta.edu.ua/inst-prava-fin/#1482332317409-c6dec6e1-7сес>.
15. Офіційний сайт Національного університету «Кієво-Могилянська академія». URL: <http://www.ukma.edu.ua/ects/index.php/frm/141-pravo>.
16. Офіційний сайт Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. URL: http://caflawdep.chnu.edu.ua/?page_id=14.
17. Офіційний сайт Львівського національного університету ім. Івана Франка. URL: <http://law.lnu.edu.ua/academics/bachelor>.
18. В. М. Нагаєв Методика викладання у вищій школі. Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 232 с. URL: <https://studfiles.net/preview/5319804/>. <https://studfiles.net/preview/5319804/>.